

A 2007. évi költségvetés mögött álló "államfilozófia"

"Minél inkább előre haladnak, annál messzebb találják magukat céljuktól. Minden összezavarodik."

(Edmund Burke)

Horatius egyik versében, egy búcsúdalban, amelyet Vergiliusnak adott útravalóul tengeri hajóútja alkalmával, arról beszél, hogy vannak kárhoztatandó tengeri utak, az ilyen utakra vállalkozó hajókat pedig bűnös hajóknak (inpieae rates) nevezi. A bűnösség az emberi elbizakodottságból fakad, nem meglepő hát, ha a tenger szembeszáll a törékeny hajóval. Ilyen esetekben a hajótörés a hajóra szállásnak mintegy egyenes következménye, egyfajta kiprovokált hajótörés.

A 2007. évi költségvetés a "kiprovokált hajótörés" szellemében fogant. A kormány abba az egyébként gyakran előforduló hibába esik, hogy azt hiszi, egyedül is képes mindenre, reformjai a viszonyok megváltoztatásához, és a "lehetőségek kék óceánjának" eléréshez vezetnek. Nem számol azonban a célokhoz rendelt eszközök nem várt következményeivel. (Jól tükröződik ez abban a felfogásban, hogy a 2007. évi költségvetést csupán átmeneti jellegűnek tekinti).

Mi az, amit a kormány nem mérlegel?

1.

A kormányzati feladatok terjedelme . A kormányzás alapproblémája annak eldöntésében áll, hogy mely feladatok számítanak kormányzati feladatnak, s melyek azok, amelyekről a kormány lemondhat az egyének, a társadalom számára. A kormány a "kisebb állam" koncepciója mellett elkötelezett, a kisebb állam elérését azonban egy omnipotens állam segítségével látja megoldhatónak. A kormányzati omnipotencia forrásokat von el, struktúrákat alakít át, intézményeket bont le, és közben nem számol lépései következményeivel. Azt hiszi, hogy az állam kivonulása önmagában vezet el az öngondoskodás, és a spontán működés feltételeinek megteremtéséhez. S nem is mérlegeli, hogy például az egyébként valóban alacsony hatékonysággal működő önkormányzati szféra lebontása - a nagyobb hatékonyságú, megreformált struktúrák kiépítése nélkül - a hatékonyság és minőség csorbulásához vezet, s így a problémák megoldása helyett valójában új problémákat generál. A kisebb államot akaró omnipotens állam tehát újra életre hívja az állami szerepvállalás igényét.

2.

A kormányzati eszközök erodálódása . A reformok végig vitelének szándékával - mivel a széleskörű reformok végrehajtása az állam túlterjeszkedését vonja maga után - a kormány saját mozgásterét számolja fel. Jól mutatja a kreatív politikai cselekvés lehetőségének beszűkülését az a sajátos kormányzati geometria, amely a kormányzat politika-felfogásának mintegy központi elemét alkotja (s itt nemcsak a gázár-támogatás matematikájáról van szó). Mivel a cél radikális (a viszonyok megváltoztatása), a kormánynak hatalmas energiákat kell mozgósítania céljai eléréséhez. Eközben azonban saját eszközeit éli fel: kapacitásépítés helyett valójában funkcióvesztést szenved. S miközben - hatékony kormányzati eszközök híján - a viszonyok radikális megváltoztatására vállalkozik, újabb és újabb ellenállásba ütközik. Csakis ez, vagyis az ellenállások erejének kormányzati felmérése és kalkulációja, s nem pedig a kormányzat filozófiája, illetve bizonyos társadalmi eszmények iránti

elkötelezettsége magyarázza a preferálás és diszpreferálás, a támogatás és megvonás egyébként irracionálisnak tűnő logikáját.

3.

Politikai és államháztartási racionalitás . Egy újabb Szkülla és Karübdisz. A kormány azonban mintha szándékosan keresné a zátonyokat. Miről van szó? A politikai és államháztartási racionalitás összeegyeztetésének nehéz feladatáról. A politikai racionalitás magyarázza, az államháztartási viszont egyáltalán nem indokolja, a legnagyobb létszámú és a kormányzat számára legfontosabb választói csoport, a nyugdíjasok kedélyének megnyugtatását. Eközben azonban a kormány szinte mindenkivel szemben frontot nyit, s úgy tűnik, ekkor a kormány az államháztartási, s nem a politikai racionalitás logikája alapján cselekszik. Az államháztartási megfontolásokat azonban itt is kikezdi a politikai támogatás elvesztésének a félelme. Ezzel magyarázható, hogy kormányzat korábbi szavai és a költségvetésben provizionált tettei között is diszkrepancia húzódik: a kormány láthatólag megijedt korábbi javaslataitól, és a tesztelések hatására mérsékelni kívánta azok negatív hatásait. Továbbá az sem világos, hogy melyek azok az intézkedések, amelyek a reformot és melyek azok, amelyek a stabilitást (kiigazítást) szolgálnák. Mintha ez a különbségtevés is a "mindent megváltoztatás" politikai szándékának rendelődne alá.

4.

Kormányzati filozófia . Amit a kormány többek között nem mérlegel, az éppen saját filozófiája. Az "egyenlőség és igazságosság" programja a radikális kormányzati geometria logikájának függvénye. Tehát az, hogy mi számít egyenlőnek és igazságosnak, azt nem az egyenlőség és igazságosság eszméjéről kialakított felfogásuk, hanem radikális kormányzati gyakorlatuk, az éppen aktuálissá váló reformgeometria határozza meg. (Lásd: mit ad, és mit vesz vissza az állam; intézkedéseivel mely társadalmi csoportokat szankcionál - munkanélküliség növekedése - és milyen aktorokat és szereplőket jutalmaz - például a multinacionális érdekeltségek közteherbe való bekapcsolásának kérdése).

5.

Kormányzati kommunikáció . Tudjuk, a miniszterelnök a kormány tevékenységét majdnem kitűnőre, kommunikációját viszont csak elégségesre osztályozta. Az értékelés értelmében a kommunikáción, és nem a kormány tevékenységén lenne mit javítani. A jó kormányzás feltétele tehát úgy tűnik, a tettek és a szavak egybeesése. Vagy a tetteket kell a szavakhoz igazítani, vagy a szavakat a tettekhez. A költségvetés "filozófiája" szerint - szemben a miniszterelnök osztályozása mögött feltételezhető szándékkal - nem az utóbbi, hanem az előbbi esetről van szó: a költségvetésben megjelenő "bővítmények" csupán a tűzoltást szolgálják, vagyis feszültségcsillapításra szolgálnak, és egyúttal látszatintézkedések formáját öltik. A kormányzást valójában nem a tettek, hanem a kommunikáció által motivált mimézis gyakorlata mozgatja.

Összefoglalva: a költségvetés szelleme szerint a kormány egy sor Szkülla és Karübdisz között hajózik, de mintha keresné a zátonyokat. Nem világos ugyanis, hogy a tervezett intézkedések mennyiben szolgálnák a sziklák elkerülését, és a kikötő nyugodt elérését. Az állam leépítése és az öngondoskodó társadalom, a hatékony kormányzati eszközök és a kulcsszereplők megnyerése, a politikai és államháztartási racionalitás, a reform és a stabilitás, az eszmények és a kormányzati reformok által létrehozott "társadalmi valóság", a tettek és szavak összehangolására vállalkozna a kormány. A mimetikus praxis mindenütt vagy azonosságot lát, vagy azonosságot akar elérni, s mivel a korlátok léte az azonosság elérésének az akadály, a mimetikus kormányzás eltekint cselekvésének korlátozó feltételeitől, egyrészt úgy, hogy

nem szab önmagának korlátokat, másrészt úgy, hogy felszámolni igyekszik azokat. A korlátok azonban ettől még léteznek: a hullámok maguk az emberek, a különböző társadalmi csoportok, a különféle érdekek megjelenítői és képviselői. Vagyis mindenféle kormányzati törekvésnek a társadalom eredeti heterogenitásával kell szembenéznie. A mimetikus gyakorlat így vezet az önkény/reformdiktatúra (mivel felül akar kerekedni tehetetlenségén) és impotencia (mivel képtelen rá) paradox kombinációjához. A költségvetésből kiolvasott átalakítás erőltetett ütemű megvalósítása ugyanis nagy eséllyel egyrészt újabb és újabb konfliktusokat gerjeszt, másrészt bizonyos területeken (pl. egészségügy) káoszhoz vezet. A konfliktusok felerősödése és a kaotikus gyakorlat viszont gazdasági, társadalmi feszültségeket generál, még akkor is, ha a kormány - a "lehetőségek kék óceánjára" (egyrészt 2009-re, másrészt az Európai Unióra) irányítva figyelmét - ezzel nem kíván jelenleg foglalkozni. Egy jó kormányosnak azonban azt is tudnia kell, hogy a tengeri út még a kikötőben is balul végződhet.